

Antonio Forcellino, *Michelangelo: A Tormented Life*, käönt. Allan Cameron, Polity: Cambridge ja Malden, MA 2009. 300 s.

Taiteilijan tie maailmantähdeksi

Syksyllä 1512, lokakuun viimeisenä päivänä, Roomassa sijaitsevan Sikstuksen kappelin kattoon valmistunut freskokoristelu paljastettiin juhlallisoin menoin. Valtaisan työurakan päätyminen muodosti käännekohtan taiteilija Michelangelo Buonarrotin (1475–1564) elämässä. Siitä lähtien hänen maineensa levisi kaikkialle, ja sikstiiniläiskappelin freskot kuuluvat kiistatta vielä nykyään koko Euroopan taiteen kuuluisimpien teosten joukkoon.

Michelangelon elämä sai legendan mittasuhteet jo hänen omana elinaikanaan. Kuollessaan Roomassa vuonna 1564 hänen taiteensa tunnettiin jo ympäri Eurooppaa. Michelangeloon kohdistunut ihailu sai jopa pyhimyskultin piirteitä, mm. hänen ruumiinsa 'ryöstettiin' pyhimysten tapaan eli siirrettiin salaa takaisin Firenzeen, jossa valtavat väkijoukot seurasivat tapahtumia. Giorgio Vasari, joka julkaisi kuuluisat taiteilijaelämäkertansa vuonna 1550 ja laajennettuna versiona 1568, varmisti lopullisesti Michelangelon paikan renessanssin taivaan yhtenä kirkkaimpana tähtenä.¹ Vuosisatojen kuluessa hänen elämänsä ja saavutustensa ympärille alkoi vähitellen muodostua paksu kerros faktan ja fiktion sekoittamaa tarinaa, jonka alta 'oikean' Michelangelon löytäminen on yhä vaikeampaa. Viimeisen sadan vuoden aikana taiteen tutkimus ja arkistojen kätkeistä löydetty materiaali sekä laajamittaiset restaurointihankkeet ovat myös tuottaneet niin paljon uutta tietoa, että kaikkia näkökulmia huomioivaa yleisesitystä Michelangelosta tuskin pystyy enää kirjoittamaan.

Tästä lähtökohdasta tarkasteltuna italialaisen taidehistorioitsijan ja taidekonservaattorinakin työskennelleen Antonio Forcellinon elämäkerta *Michelangelo: A Tormented Life* onnistuu kuitenkin kiitettävästi.² Kirjan englanninkielinen käännös on lukuisia lyöntivirheitä lukuun ottamatta varsin sujuvaa ja loogisesti etenevää tekstiä. Michelangelon elämän vaiheita käydään läpi kronologisesti kuolemaan saakka ja tuotannon keskeisten teosten syntyvaiheet

¹ Giorgio Vasari, *Le Vite de' più eccellenti pittori, scultori, ed architettori*, Torrentino: Firenze 1550 [1568] sekä lukuisat myöhemmin ilmestyneet painokset.

² Italiaksi *Michelangelo: Una vita inquieta*, Gius. Laterza & Figli: Roma 2005.

kuvataan yksityiskohtaisesti. Keskeinen tutkimuskirjallisuus on hyvin Forcellinon hallussa, ja erityisesti vuonna 2002 ilmestynyt Rab Hatfieldin tutkimus Michelangelon tilikirjoista on vaikuttanut Forcellinon näkemykseen taiteilijan luonteesta.³

Kuten kirjan nimestä käy ilmi, Forcellino haluaa painottaa Michelangelon elämässään kohtaamia vaikeuksia ja hänen luonteensa ristiriitaisia piirteitä. Forcellinon mukaan Michelangelon elämää varjosti jatkuva huoli Firenzessä asuvan sukunsa maineesta ja itsepintainen pyrkimys palauttaa Buonarroten menetetty yhteiskunnallinen asema kaupungissa. Tähän Michelangelo käytti työstään saamia palkkioita, joilla hän hankki kiinteistöjä ja muuta omaisuutta Firenzessä ja kaupungin ulkopuolelta. Hän myös lahjoitti huomattavia summia veljilleen ja rahoitti heidän liiketoimiaan.

Michelangelo oli oman aikansa parhaiten palkattu taiteilija ja ehti kerätä pitkän elämän kuluessa huomattavan omaisuuden. Forcellinon mukaan juuri ahneus sai taiteilijan usein tarttumaan liian suuriin tilauksiin, mistä seurasi uupumusta ja masennuskohtauksia. Michelangelo asui Roomassa melko vaatimattomasti, käytti usein tilaisuutta hyväkseen kertoa asiakkailleen köyhyydestään ja vaatia samalla itselleen lisää rahaa. Jatkuvat ristiriidat eri perheenjäsenten kanssa Firenzessä ja taiteilijan oma, homoseksuaalisuuteen taipuvainen luonne aiheuttivat hänelle tuskaa taloudellisesta menestyksestä huolimatta.

Forcellinon piirtämä kuva Michelangelosta on kieltämättä johdonmukainen ja säilyneen arkistoinaiston, kuten kirjeenvaihdon, perusteella ainakin osittain uskottava. Köyhyyteen vajonneen aatelissuvun vallan ja aseman palauttaminen oli Michelangelolle jonkinlainen pakkomielle, ja varallisuuden kerääminen palveli tätä päämäärää. Taiteilija oli 1500-luvun Firenzessä edelleen käsityöläinen, ja Michelangelon päätyminen käsityöläiseksi oli – kaikesta huolimatta – myös osoitus hänen sukunsa ahdingosta. Michelangelon syvä sitoutuminen perheenjäsentensä asioiden hoitamiseen on niin ikään ilmiselvää.

Ahneus ei kuitenkaan riitä selittämään Michelangelon taiteellisia saavutuksia. Jos päämääränä olisi ollut pelkkä rahan hankkiminen, hän olisi luultavasti perustanut työhuoneen, jossa lukuisat taiteilijat olisivat työllistyneet tehden kopioita, mikä olisi vastannut jatkuvasti kasvavaan kysyntään. Avustavien taiteilijoiden osuus olisi myös selvemmin nähtävissä Michelangelon suurissa teoksissa, vaikkapa Sikstiiniläiskappelin freskoissa, koska mestari olisi keskittynyt vain tärkeimpien kohtien tuottamiseen. Sen sijaan tiedetään, että Michelangelo suhtautui omaan työhönsä fanaattisesti, hän työskenteli taukoamatta ja huolehti aina itse suurimmasta työmäärästä. Hän käytti toki apulaisia, mutta ei koskaan johtanut laajaa työhuonetta. Hän halusi itselleen kiitosta ja ihailua ennen kaikkea taiteellisista saavutuksistaan ja pyrki aina parantamaan työskentelyään jokaisen uuden tilauksen kohdalla.

Taidekonservaattorina Forcellino on itse ollut mukana restauroimassa joitakin Michelangelon veistoksia, ja tämä läheinen kontakti itse teosten kanssa muodostaakin kirjan parhaan annin. Forcellinon tarkka ja pohdiskelleva katse vie

³ Rab Hatfield, *The Wealth of Michelangelo* (Istituto nazionale di studi sul Rinascimento, Studi e testi del Rinascimento europeo, 16), Edizioni di Storia e Letteratura: Roma 2002.

lukijan hyvin lähelle teoksia. Kosketusetäisyydeltä katsottuna paljastuu Michelangelon tarkka työskentelytapa ja kyky hallita yksityiskohtien viimeistelyä. Forcellino kuvailee vasaran käyttöä ja marmorin pintaan heijastuvaa valon ja varjon vaihtelua niin taitavasti, että esimerkiksi Pietarin kirkossa sijaitseva *Pietà*-veistos (1498–1499) saa tässä kirjassa uusia ulottuvuuksia. Michelangelo hallitsi marmorin työstämisen tekniikan täydellisesti ja pystyi usein muuttamaan jo melko pitkälle työstettyä veistosta kokonaan uuden komposition pohjalta, kuten hän teki esimerkiksi Firenzen kaupungille valmistetun Daavid-veistoksen (1501–1504) kohdalla ja paljon myöhemmin 1540-luvulla Mooses-veistoksen kanssa, joka oli osa suurta paavi Julius II:n (paavina 1503–1513) hautamonumenttia, ja johon hän palasi pitkän tauon jälkeen.

Sikstuksen kappelin viimeisin, suurta huomiota ja kohuakin herättänyt restaurointi- ja konservointihanke (1980–1994) paljasti Michelangelon ilmiömäisen kyvyn oppia vaikean freskotekniikan hallintaa sitä mukaa kun työ edistyi. Forcellinolla on ensikäden tietoa tämän restaurointityön eri vaiheista, ja hän tuo lukijan eteen paljon kiinnostavia yksityiskohtia. Esimerkiksi kuuluisassa maalauksessa *Aatamin luominen* (1508–1512) Michelangelo jätti kokonaan maalamatta Aatamin silmät, joiden kohdalla näkyy vain kalkista tehty pohjustus. Koska alue silmien ympärillä on maalattu tarkasti lyhyillä siveltimenvedoilla, Forcellino tulkitsee tällaisen yksityiskohdan heijastavan Michelangelon halua luoda Aatamin ilmeeseen 'syvyyttä ja mystiikkaa', mutta muitakin tulkintoja varmaan löytyy. Silmät ovat sielun peili, ja Michelangelo on saattanut viitata maalauksessaan juuri siihen hetkeen, jolloin sielu on siirtymässä Jumalasta Aatamiin, ja katse, vaikkakin kääntynyt Jumalaan päin, on tässä mielessä vielä tyhjä.

Vuonna 1541 paljastettiin Sikstiiniläiskappelissa vielä Michelangelon maalama *Viimeinen tuomio*. Tämän kuusi vuotta kestäneen työn valmistuminen osui katolisen kirkon kannalta hankalaan aikaan ja muutaman vuoden sisällä maalaus sai jo osakseen ankaraa kritiikkiä. Tämän teoksen kohdalla Forcellinon kirjan heikkoudet näkyvät kaikkein selkeimmin. Forcellinon katse keskittyy jälleen tekniikkaan, pigmenttien ja siveltimen käyttöön sekä alastoman miesvartalon mestarilliseen käsittelyyn. Kuitenkin juuri *Viimeisen tuomion* kohdalla laajempi kontekstualisointi olisi ollut toivottavaa. Michelangelo pohti koko elämänsä ajan uskonnollisia kysymyksiä syvällisesti ja eli keskellä Lutherin ja reformaation kiihkeintä aikaa. Maalauksen ympärillä käydyn teologisen keskustelun ja katolisen kirkon sisällä vellovan kriisin seurauksena Michelangelon alastomat vartalot saivatkin pian lanteiden ympärille peittävät kankaat. Maalausta myös pidettiin yleisesti liian vaikeaselkoisena.

Forcellinon kirjassa Michelangelo vaikuttaa varsin yksinäiseltä nerolta. Taiteilijana hän oli oman tiensä kulkija eikä näyttänyt juuri arvostavan muita oman aikansa taiteilijoita. Forcellino on niin keskittynyt kuvaamaan Michelangelon luomistyön vimmaa ja tuskaa, että yhteydet sosiaaliseen kontekstiin väistämättä jäävät taka-alalle. Kuvaillessaan Michelangelon teoksia formalistisesti ja tekniikkalähtöisesti Forcellino myös korostaa taiteilijan antiikin muotokieleen palautuvaa tyyliä ja siten teosten ei-uskonnollista taustaa. Tämä vaikuttaa uudemman 1500-luvun taiteen tutkimuksen näkökulmasta jo melko

vanhentuneelta käsitykseltä.⁴

Siitä huolimatta, että Forcellino on hiljattain julkaissut kirjan myös Rafaelin (Raffaello Sanzio, 1483–1520) elämästä ja näin ollen on hyvin perehtynyt myös hänen uraansa, on hämmästyttävää, että Forcellino ei tuo paremmin esiin samaan aikaan Roomassa vaikuttaneen Rafaelin roolia Michelangelon elämässä.⁵ Kirjan loppua kohden juuri tämän kaltaiset puutteet häiritsevät lukijaa enemmän kuin kirjan alussa, koska kokonaisuutena Michelangelosta alkaa muodostua liian yksioikoinen kuva. Hänen taidettaan ei voida selittää pelkästään sisäisestä kamppailusta käsin eikä viittaamalla toistuvasti hänen ylivertaiseen tekniseen taituruuteensa. Tämän paikoin viihdyttävästikin etenevän elämäkerran sivuilla muotokuva ihmisestä ja taiteilijasta Michelangelosta alkaa hämärtyä, ja näin hän näyttäisi katoavan, jälleen kerran, suurten taideteostensa taakse.

Ira Westergård, FT
Suomen Kulttuurirahasto
ira.westergard[at]skr.fi

---

⁴ Ks. esimerkiksi Marcia Hallin analyysi *Viimeisestä tuomiosta*, Marcia B. Hall, *The Sacred Image in the Age of Art*, Yale University Press: New Haven and London 2011, 97–115.

⁵ Antonio Forcellino, *Raffaello: Una vita felice*, GLF editori Laterza: Roma 2008 (eng. *Raphael: A Passionate Life*, polity: Cambridge ja Malden MA 2012). Ks. samasta aiheesta Rona Goffen, *Renaissance Rivals: Michelangelo, Leonardo, Raphael, Titian*, Yale University Press: New Haven and London 2002.